

prof. dr hab. Roland Prejs OFMCap
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Wydział Teologii
Instytut Historii Kościoła i Patrologii

OCENA

rozprawy doktorskiej ks. mgra lic. Tomasza Garwolińskiego
*Dawna książka w zbiorach Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego
Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie,*
Olsztyn 2017 (komputeropis, kserokopie)

Rozprawa doktorska ks. mgra lic. Tomasza Garwolińskiego jest nietypowa. Nie stanowi jej bowiem studium, będące opracowaniem jakiegoś jednego, konkretnego zagadnienia i noszące wszelkie znamiona monografii, a więc stanowiące zwartą całość co do sformułowania tematu, obranej metody badawczej i możliwie wyczerpującego ujęcia, lecz cykl szesnastu artykułów, opublikowanych już wcześniej w różnych czasopismach czy publikacjach zbiorowych, a na potrzeby przewodu doktorskiego skopiowanych i oprawionych w jeden wolumin. Zrozumiałe zatem, że każdy z tych artykułów stanowi odrębną całość, traktuje o innym zagadnieniu, opiera się na innych źródłach (przynajmniej do pewnego stopnia) i zawiera inne wnioski. Już na początku rodzi się zatem pytanie, czy można taki zbiór przedkładać celem ubiegania się o stopień naukowy? Nie chodzi o to, czy odpowiednie przepisy państwowe na to zezwalają (obowiązująca obecnie ustawa o tytułach i stopniach naukowych dopuszcza taką możliwość), lecz o to, czy przedłożony zbiór pozwala odpowiedzieć na pytanie o naukowe kwalifikacje autora, ich poziom i kompetencje.

Na recenzowaną pracę składają się następujące artykuły: 1) *Biblioteka biskupów warmińskich w Lidzbarku. Zarys dziejów*, [publikowany w „Fides” 21 (2015), nr 1 s. 53-66], 2) *Dzieje Biblioteki „Hosianum” (Braniewo – Olsztyn: 1565-2008)*, [„Fides” 14 (2008), nr 1-2 s. 59-72], 3) *Utraczone i zachowane kościelne księgozbiory warmińskie od XVII do XX wieku*, [„Bibliotheca Nostra” 3 (2015), s. 116-135], 4) *Powojenne dzieje Biblioteki Warmińskiego Seminarium Duchownego „Hosianum” w Olsztynie*, [w: *Cor Dioecesis. 450 lat Warmińskiego Seminarium Duchownego „Hosianum” (1565-2015)*, red. A. Kopiczko, P. Rabczyński, Olsztyn 2015 s. 471-502], 5) *Charakterystyka zbioru druków z XVI wieku Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie*, [„Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” 102 (2014), s. 45-65], 6) *Polonika z XVI wieku w Bibliotece „Hosianum”*, [w: *Iubileum Warmiae et Bibliothecae. Wybrane zagadnienia dotyczące 550. rocznicy przyłączenia Warmii do Polski i 450. rocznicy istnienia Biblioteki „Hosianum”*, red. T. Garwoliński, Olsztyn 2016, s. 132-189], 7) *Księgi liturgiczne z XV-XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie. Przyczynek do badań nad tradycją liturgiczną na Warmii*, [„Fides” 20 (2014), nr 2 s. 27-42], 8) *Stan badań nad odręcznymi zapiskami Mikołaja Kopernika w starych drukach Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie*, [„Komunikaty Mazursko-Warmińskie” (2015), nr 3 s. 409-431], 9) *Analiza księgo-*

znawcza druków z zapiskami Mikołaja Kopernika, [w: *Zapiski Mikołaja Kopernika w drukach Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie*, red. T. Garwoliński, Olsztyn 2016, s. 27-40], 10) *Oprawa klocka inkunabułów z księgozbioru biskupa Watzenrodego w zbiorach Biblioteki „Hosianum” w Olsztynie. Z badań nad dorobkiem introligatora toruńskiego Mikołaja Hadebera*, [w: *Tegumentologia polska dzisiaj*, red. A. Wagner, Toruń 2015, s. 107-132], 11) *Wypożyczenie starego druku Agenda Parva do Estonii*, [„Fides” 23 (2017), nr 1 s. 9-22], 12) *Wspólne dziedzictwo. Ekslibrisy i inne znaki własnościowe ze zbiorów Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie*, [w: tenże, *Zabytkowe zbiory Biblioteki „Hosianum” prezentowane na wystawach współfinansowanych przez Samorząd Olsztyna*, Olsztyn 2016, s. 72-103], 13) *Szlakami wyobraźni na mapach dawnych i dawniejszych. Zbiory kartograficzne Biblioteki „Hosianum”*, [w: *Zabytkowe zbiory Biblioteki „Hosianum” prezentowane na wystawach współfinansowanych przez Samorząd Olsztyna*, Olsztyn 2016, s. 72-103], 14) *Św. Mikołaj w drukach z XV i XVI wieku Biblioteki „Hosianum” w Olsztynie*, [w: *Św. Mikołaj Biskup Myry w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, Olsztyn 2014, s. 137-148], 15) *Święta Maria Magdalena w drukach z XV i XVI wieku Biblioteki „Hosianum” w Olsztynie*, [w: *Św. Maria Magdalena w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. J. Jezierski, K. Parzych-Blakiewicz, P. Rabczyński, Olsztyn 2015, s. 51-72], 16) *Święta Katarzyna w drukach z XV i XVI wieku ze zbiorów Biblioteki „Hosianum”*, [w: *Święta Katarzyna Aleksandryjska w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. J. Jezierski, K. Parzych-Blakiewicz, P. Rabczyński, Olsztyn 2016, s. 231-244]. Ks. Garwoliński całości nadał tytuł: *Dawna książka w zbiorach Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie*.

1. Ocena formalna

Każdy z przedstawionych artykułów został opatrzony wykazem źródeł i opracowań, choć nie wszystkie posiadają bibliografię załącznikową – niekiedy dokumentacja źródeł i opracowań ogranicza się tylko do wyszczególnienia jej w przypisach. Nie jest to wszakże skutek zaniedbania Autora, lecz wynika z wymogów redakcyjnych przyjętych przez poszczególne czasopisma czy prace zbiorowe. Niemniej w każdym wypadku możemy śledzić, z jakiej bazy źródłowej ks. Garwoliński korzystał, a w rezultacie sprawdzać, czy jego wywody mają oparcie źródłowe. Można zatem uznać, że co do przedstawienia źródeł i opracowań omawiane artykuły odpowiadają wymogom stawianym przed pracami naukowymi.

Źródłem najczęściej wykorzystywanym przez ks. Garwolińskiego jest księgozbiór starych druków Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie. Autor, będąc pracownikiem tej instytucji, z natury rzeczy ma do owego księgozbioru stały dostęp, mógł zatem spożytkować go w swych badaniach i to spożytkować wszechstronnie.

Natura artykułu sprawia, że to, co w rozprawie zostaje zawarte we wstępie i zakończeniu, a więc omówienie dotychczasowego stanu badań, zasobów źródłowych, zastosowanych metod badawczych, czy konstrukcji dysertacji, oraz zebranie wniosków i sformułowanie postulatów badawczych – w artykule musi ograniczyć się do kilku zdań na początku i na końcu tekstu, przy czym są to zdania dotyczące jedynie omówienia źródeł, zastosowanych metod i wysnutych wniosków. Trudno zaś omawiać konstrukcję artykułu zajmującego się jednym i często dość szczegółowym zagadnieniem, tym bardziej wyczerpująco przedstawiać dotychczasowy stan badań. O znajomości tego ostatniego u Autora trzeba wnioskować na podstawie zawarto-

ści przypisów i domyślać się poniekąd, że skoro Autor cytuje te czy inne pozycje, to znaczy, że je zna, zgadza się z wywodami przywołanych badaczy, a ich wnioski przyjmuje za swoje. Jeżeli jednak zbiór przedstawionych artykułów potraktować jako pewną całość, to brak wyczerpującego omówienia stanu badań, źródeł, metod badawczych czy wniosków jaki się jako pewien mankament. Ks. Garwoliński dodał wprawdzie wstęp, w którym omówił dotychczasowe badania nad warmińskimi bibliotekami kościelnymi i to omówienie trzeba uznać za zadowalające. Wynika z niego, że Autor świetnie zna piśmiennictwo o warmińskich bibliotekach kościelnych, co więcej: wypowiada się krytycznie o dotychczasowych badaniach, widząc ich osiągnięcia, ale też i braki. Ks. Garwoliński dodał wszakże do tego rys historyczny bibliotek, zwłaszcza biblioteki „Hosianum” oraz poświęcił nieco uwagi relacjom pomiędzy teologią a szeroko rozumianą bibliologią. Jakkolwiek są to zagadnienia niezwykle interesujące i zdradzające niemałą erudycję piszącego, recenzent widziałby wszakże miejsce dla tego rodzaju rozważań w osobnym artykule, który mógłby nawet wejść w skład całego zbioru jako swego rodzaju ekskurs. We wstępie natomiast zabrakło gruntowniejszego omówienia zastosowanych metod badawczych. Zgoda, że w wypadku zbioru artykułów trudno byłoby przeprowadzić jakąś typologię stosowanych metod, niemniej wydaje się, że warto byłoby pokusić się przynajmniej o próbę naszkicowania tych kwestii. Na ten temat powiedziano chyba trochę za mało. O wiele lepiej wygląda dodane przez Autora zakończenie, będące pewnym aneksem do zbioru artykułów, jako że zostały w nim wychwycone i zebrane w całość wnioski wynikające z poszczególnych artykułów, co więcej, ks. Garwoliński zdołał ująć te wnioski w pewną syntezę współczesnych badań nad kościelnymi księgozbiorami warmińskimi. Wnioski te wydają się dobrze uzasadnione, logiczne i wpisujące się w całość tak badań nad dawną książką jak i nad przeszłością Warmii.

W ocenianiu przedstawionej grupy artykułów nie można mówić – jak w klasycznej dysertacji doktorskiej – o podziale na rozdziały i podrozdziały, czyli o konstrukcji rozprawy. Każdy z artykułów stanowi wszak odrębną i zamkniętą całość. Niemniej trzeba zauważyć, że wszystkie teksty łączy zagadnienie badań nad książką, zwłaszcza książką warmińską, rozumianą jako część składowa księgozbiorów warmińskich jak i jako wytwór kultury powstały na Warmii.

Ks. Garwoliński podniósł we wstępie – co zauważyliśmy – sprawę relacji pomiędzy teologią a naukami o książce. Nie wchodzimy w tym miejscu w to, czy rzeczywiście badanie książki religijnej, a teologicznej w szczególności jest dyscypliną teologiczną. Stwierdzamy natomiast, że wywody Autora na ten temat świadczą o znajomości zagadnienia relacji pomiędzy bibliologią a teologią i są metodologicznie uzasadnione. Ks. Garwoliński jawi się zatem jako badacz znający nie tylko swoją dziedzinę, ale także związane z nią kwestie metodologiczne. Choć mogłoby się wydawać, że każdy uczony powinien mieć opanowaną metodologię swej dyscypliny, w rzeczywistości okazuje się, że różnie z tym bywa. Metodologię często rozumie się jako umiejętności warsztatowe, a próby filozoficznie ujętego dociekania nad przedmiotem materialnym i formalnym danej dyscypliny, tym bardziej nad jej relacjami do innych dyscyplin, uważa się za zbędne. W tym wypadku – na szczęście – tak nie jest.

2. Ocena merytoryczna

Pierwsza grupa artykułów ks. Garwolińskiego skupia się na ukazaniu dziejów biblioteki biskupiej w Lidzbarku Warmińskim i Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie. *Terminus a quo* stanowi rok 1565 – powstanie „Hosianum”, *terminus ad quem* nie jest ściśle określony – został umownie nazwany „współczesność”. Mimo nieprecyzyjności i niejednoznaczności tego określenia, można uznać, że daty graniczne pierwszej grupy artykułów są dobrze określone i uzasadnione. Szczególnie

stych XIX stulecia. Ostatnio opublikowana praca ks. prof. Wojciecha Zawadzkiego o bibliotece bernardynów w Kadynach [W. Zawadzki, *Księgozbiór klasztoru bernardyńskiego w Kadynach w zasobach Biblioteki Elbląskiej*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” 102 (2014), s. 341-389.] świadczy, że takie badania są możliwe, choć oczywiście niełatwe i czasochłonne.

Wskazany mankament jest ilustracją innego spostrzeżenia, mianowicie, że badania ks. Tomasza Garwolińskiego nad dawną książką w zbiorach Biblioteki „Hosianum” w Olsztynie nie są wyczerpujące, a tym samym zakończone. W klasycznej dysertacji doktorskiej byłby to znaczący brak, który mógłby przesądzić nawet o odrzuceniu przedłożonej rozprawy. W wypadku zbioru artykułów trzeba spojrzeć na tę kwestię inaczej: przedłożone teksty znamionuje pewna jednorodność (baza źródłowa – Biblioteka „Hosianum”), podobieństwo tematyczne (książka na Warmii) i umiejętności badawcze Autora, który ma opanowany warsztat naukowy, radzi sobie ze stawianiem pytań badawczych i potrafi poszukiwać odpowiedzi w toku uporządkowanych metodologicznie dociekań, opartych na interpretacji źródeł. Wszystko to prowadzi do wniosku, że ks. mgr Tomasz Garwoliński posiadał umiejętności niezbędne w pracy historyka Kościoła, umożliwiające prowadzenie własnych badań naukowych. Natomiast dostrzeżenie, że nie wszystko zostało opracowane, jest dla Autora wskazaniem kierunków dalszych badań.

* * *

W tym miejscu możemy pokusić się o odpowiedź na pytanie postawione na początku niniejszej recenzji: czy przedłożony zbiór artykułów pozwala odpowiedzieć na pytanie o naukowe kwalifikacje autora, ich poziom i kompetencje? W tym wypadku zdecydowanie tak, co wszakże nie oznacza, że tak będzie w każdej podobnej sytuacji.

Recenzent nie postuluje publikowania rozprawy drukiem: raz, że nie mamy do czynienia z klasyczną rozprawą dokorską, dwa, że omawiane artykuły już zostały ogłoszone drukiem. Natomiast biorąc pod uwagę wskazane walory omawianej grupy artykułów, przede wszystkim nowość wielu poruszonych zagadnień szczegółowych, umiejętności warsztatowe Autora i źródłowy charakter podjętych badań, wnoszę o dopuszczenie ks. mgra lic. Tomasza Garwolińskiego do dalszych, przewidzianych prawem etapów postępowania o nadanie stopnia naukowego doktora teologii.

Lublin, dnia 10 sierpnia 2017 r.

o. prof. dr hab. Roland Prejs OFM Cap